

The Rise of the Sikh Empire Under Maharaja Ranjit Singh and the Anglo-Sikh Wars

Early Life of Maharaja Ranjit Singh

Maharaja Ranjit Singh, famously known as the "Lion of Punjab" or "Sher-e-Punjab," was born on **November 13, 1780**, in Gujranwala, Punjab (now in Pakistan). His parents were Maha Singh, the chief of the Sukerchakia Misl, and Raj Kaur, daughter of Raja Gajpat Singh of Jind. At birth, he was named Buddh Singh, but his name was changed to Ranjit ("victory in battle") after his father's army defeated the Chatha chieftain Pir Muhammad.

Ranjit Singh's early life was marked by challenges that shaped his leadership qualities. He was trained in martial arts, horse riding, and the use of firearms but did not receive formal education. Despite this, he exhibited remarkable military prowess at a young age, leading troops to victory at just 10 years old. Following the death of his father in 1792, Ranjit Singh inherited the leadership of the Sukerchakia Misl at the tender age of 12. He faced an assassination attempt at 13 but survived and proved his resilience by killing his attacker, Hashmat Khan.

Political Turmoil in Punjab and the Foundation of the Sikh Empire

In the late 18th century, Punjab was a land of chaos. The declining Mughal Empire and repeated Afghan invasions had left the region fragmented and unstable. Punjab was divided among 12 Sikh Misls (confederacies) and other smaller states, including some controlled by Muslim and British rulers. Each Misl operated autonomously, with chiefs vying for power.

Ranjit Singh, recognizing the opportunity to unify the Sikh factions and restore order, embarked on a campaign of consolidation. In **1799**, he captured Lahore, the heart of Punjab, from Zaman Shah Durrani of Afghanistan. This marked the beginning of his rule and the foundation of the Sikh Empire. By **1801**, Ranjit Singh had unified the Misls and declared himself the **Maharaja of Punjab** on Vaisakhi, symbolizing the establishment of a sovereign Sikh state. His coronation was conducted by Sahib Singh Bedi, a descendant of Guru Nanak.

Territorial Expansion

Ranjit Singh's military campaigns expanded the boundaries of the Sikh Empire significantly. Over the years, he annexed several strategic regions:

- **Multan** (1818)
- **Kashmir** (1819)
- **Peshawar** (1823)
- **Amritsar** (1802)

At its zenith, the Sikh Empire extended from the Khyber Pass in the west to western Tibet in the east and from Kashmir in the north to the deserts of Sindh in the south. Major cities under his rule included Lahore (the capital), Amritsar, Multan, Peshawar, Jammu, Rawalpindi, and Sialkot.

Governance and Administration

Ranjit Singh's reign was marked by effective governance, modernization, and inclusivity. He was a secular ruler, and his court included Sikhs, Hindus, Muslims, and Europeans. Key features of his administration included:

1. **Modernization of the Khalsa Army:** Ranjit Singh transformed the traditional Sikh army into a modern, well-equipped force. He incorporated the latest European military strategies and weaponry, employing French, Spanish, Polish, and British officers to train his troops.
2. **Economic Reforms:** Under his rule, Punjab experienced significant prosperity. Improved trade and security boosted economic activities. Ranjit Singh maintained the existing land revenue system but ensured fair taxation.
3. **Religious Tolerance:** Ranjit Singh funded the construction of gurdwaras, temples, and mosques. Notable examples include the gilding of the Harmandir Sahib (Golden Temple) in Amritsar and the Mai Moran Mosque in Lahore.
4. **Cultural Contributions:** He sponsored art, architecture, and infrastructure development, leaving behind a legacy of cultural revival.

The Treaty of Amritsar, 1809: A Defining Accord in Sikh-British Relations

The **Treaty of Amritsar**, signed on **April 25, 1809**, marked a pivotal moment in the relationship between the Sikh Empire under Maharaja Ranjit Singh and the British East India Company. This agreement established the boundaries between the territories of the two powers and served as a cornerstone for maintaining peace during Ranjit Singh's reign.

Historical Context

By the early 19th century, the British East India Company had expanded its influence across northern India, particularly after defeating the Marathas in the **Second Anglo-Maratha War (1803–1805)**. Simultaneously, Maharaja Ranjit Singh was consolidating the Sikh Empire, unifying the independent Sikh Misl and extending his rule across Punjab.

The British, wary of Ranjit Singh's growing power and concerned about potential alliances between the Sikh Empire and other regional powers, sought to establish a formal agreement to secure their position in northern India. For Ranjit Singh, the treaty offered a way to safeguard his territories west of the Sutlej River while focusing on his empire's internal development and expansion.

Key Provisions of the Treaty

1. **Territorial Boundaries:** The treaty established the **Sutlej River** as the eastern boundary of the Sikh Empire. Ranjit Singh agreed not to expand his territories beyond the river, ensuring that the British-controlled territories in the Cis-Sutlej region (east of the Sutlej) remained secure.
2. **Non-Interference Clause:** The British agreed to refrain from interfering in Ranjit Singh's affairs west of the Sutlej, effectively recognizing his sovereignty over his empire.

3. **British Protection for Cis-Sutlej States:** The British extended their protection to the Sikh states east of the Sutlej, such as Patiala, Nabha, and Jind, which had sought their assistance against Ranjit Singh's expansionist ambitions.

Significance of the Treaty

1. **Preservation of Peace:** The treaty prevented immediate conflict between two powerful entities and ensured a period of peace between the British and the Sikh Empire during Ranjit Singh's reign.
2. **Strategic Advantage for the British:** By restricting Ranjit Singh's expansion eastward, the British solidified their control over the Cis-Sutlej states, strengthening their foothold in northern India.
3. **Focus on Western Expansion for Ranjit Singh:** The treaty allowed Ranjit Singh to direct his energies toward consolidating and expanding his empire westward, capturing territories like Multan, Kashmir, and Peshawar.

Legacy

The Treaty of Amritsar exemplified the strategic diplomacy of both parties. For Ranjit Singh, it secured a peaceful eastern frontier and allowed him to focus on empire-building without fear of British intervention. For the British, it was a calculated move to contain the Sikh Empire while expanding their influence in northern India.

However, the treaty's significance faded after Ranjit Singh's death in 1839, as internal instability in the Sikh Empire paved the way for British annexation during the Anglo-Sikh Wars. Nevertheless, the Treaty of Amritsar remains a notable example of 19th-century diplomacy, showcasing the balance of power between two formidable forces in Indian history

Legacy

Ranjit Singh's most enduring legacy lies in the unification of the Sikh community and the creation of a strong, prosperous state. He is credited with reconstructing the Harmandir Sahib and transforming it into the Golden Temple. His secular policies fostered harmony among different religious communities. However, his death in **June 1839** marked the beginning of the empire's decline, as infighting among his successors weakened the state.

The Anglo-Sikh Wars

The Anglo-Sikh Wars were two significant conflicts between the Sikh Empire and the British East India Company, ultimately leading to the annexation of Punjab and the end of Sikh sovereignty.

First Anglo-Sikh War (1845–46)

Causes

The First Anglo-Sikh War was primarily a result of political instability in the Sikh Empire following Maharaja Ranjit Singh's death. Key factors included:

1. **Power Struggles:** Rival factions within the Lahore court and the Sikh army vied for dominance.
2. **British Provocation:** The establishment of a British military cantonment at Ferozepur near the Sutlej River alarmed the Sikhs.
3. **Boundary Violations:** The crossing of the Sutlej River by Sikh forces on **December 11, 1845**, provided the British with a pretext to declare war.

Course of the War

The war involved several key battles:

1. **Battle of Mudki:** The British secured an early victory but faced strong resistance.
2. **Battle of Ferozeshah:** Despite heavy casualties, the British emerged victorious.
3. **Battle of Aliwal:** A significant win for the British forces.
4. **Battle of Sobraon:** The decisive engagement that ended the war in favor of the British.

Outcomes

The war concluded with the **Treaty of Lahore (1846)**, which imposed harsh terms on the Sikh Empire:

- The Jullundur Doab (between the Beas and Sutlej rivers) was ceded to the British.
- A war indemnity of over one crore rupees was levied.
- The Sikh army was limited in size, and a British Resident was appointed in Lahore.

The Sikhs resented the treaty, especially the loss of Kashmir, leading to further tensions.

Second Anglo-Sikh War (1848–49)

Causes

The Second Anglo-Sikh War was rooted in the dissatisfaction with British interference after the First War. Specific causes included:

- The defeat in the First Anglo-Sikh War deeply humiliated the Sikh Empire, as it resulted in the loss of significant territories to the British East India Company.
- The Sikh regent, Maharani Jindan Kaur, was treated unfairly by the British authorities.

Ripun Doley

- She was removed from Lahore after being accused of conspiring against the British Resident stationed there.
- Multan, a key part of the Sikh Empire since its capture by Maharaja Ranjit Singh in 1818, became a focal point of tensions.
- Dewan Mulraj, who governed Multan, was unhappy with the increasing tax demands and revenue assessments imposed by the Lahore Court, which was under British control after the First Anglo-Sikh War.
- The British Resident at the time, Sir Frederick Currie, weakened Mulraj's position by replacing him with Sardar Kahan Singh and assigning a British agent, Patrick Vans Agnew, to oversee Multan.
- In 1848, when Vans Agnew and another British officer arrived in Multan to assume control, they were killed by Mulraj's men.
- This incident sparked unrest across Punjab, leading many Sikh soldiers to join the rebellion against the British. of the War

The war was marked by fierce battles:

1. **Battle of Ramnagar:** An inconclusive engagement.
2. **Battle of Chilianwala:** A rare victory for the Sikhs, showcasing their resilience.
3. **Battle of Gujrat:** The final and decisive battle in 1849, resulting in a British victory.

Outcomes

- Punjab was annexed by the British in March 1849 (under Lord Dalhousie) as per the Treaty of Lahore:
- Maharaja Duleep Singh was deposed and sent to England.
- The Kohinoor diamond was taken by the British.
- Punjab became a British province, with Sir John Lawrence as its first Chief Commissioner.
- The Sikh army was disbanded, marking the end of the Sikh Empire.

Conclusion

Maharaja Ranjit Singh's leadership brought unity, prosperity, and cultural revival to Punjab, establishing one of the most formidable empires in Indian history. However, the instability after his death and the Anglo-Sikh Wars led to the empire's dissolution and Punjab's annexation by the British. The Sikh Empire's legacy endures as a testament to the resilience and cultural richness of the Sikh community, leaving an indelible mark on Indian history.

মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিঙৰ অধীনত শিখ সাম্ৰাজ্যৰ উদয় আৰু এংলো-শিখ যুদ্ধ

মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিঙৰ শৈশৱ জীৱন

মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিং, যাক "পাঞ্জাবৰ সিংহ" বা "শেৰ-এ-পাঞ্জাব" বুলিও জনা যায়, ১৭৮০ চনৰ ১৩ নৱেম্বৰত অধুনা পাকিস্তানৰ গুজৰাৱালাত জন্মগ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ পিতৃ মহা সিং শুকেশচাকীয়া মিছলৰ নেতা আছিল আৰু মাতৃ ৰাজ কৌৰ, যিন্দৰ ৰাজ্য গজপত সিঙৰ কন্যা। জন্মৰ সময়ত তেওঁৰ নাম বুদ্ধ সিং দিয়া হৈছিল, কিন্তু তেওঁৰ পিতৃৰ সেনাই চাথা নেতা পীৰ মহম্মদক পৰাজিত কৰাৰ পিছত তেওঁৰ নাম সলনি কৰি ৰঞ্জিত ("যুদ্ধত বিজয়ী") কৰা হয়।

ৰঞ্জিত সিঙৰ শৈশৱকাল বিভিন্ন কঠিন পৰিস্থিতিৰ মাজেৰে পাৰ হৈছিল। তেওঁ শিক্ষিত নাছিল, কিন্তু যুদ্ধ কলা, ঘোঁৰাচলোৱা আৰু অস্ত্ৰ ব্যৱহাৰত পৰিশীলিত আছিল। কেৱল ১০ বছৰ বয়সত তেওঁ সেনাৰ নেতৃত্ব দি বিজয় লাভ কৰিছিল। ১৭৯২ চনত, পিতৃৰ মৃত্যুৰ সময়ত, ১২ বছৰ বয়সত তেওঁ শুকেশচাকীয়া মিছলৰ নেতৃত্বত আহে। ১৩ বছৰ বয়সত তেওঁৰ ওপৰত হত্যাৰ চেষ্টা চলাইছিল, কিন্তু তেওঁ নিজৰ আক্ৰমণকাৰীক হত্যা কৰি সাহসিকতাৰ পৰীক্ষা দিয়াৰ লগতে নিজৰ স্থিতি মজবুত কৰে।

পাঞ্জাবৰ ৰাজনৈতিক বিশৃঙ্খলা আৰু শিখ সাম্ৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠা

১৮শ শতিকাৰ শেষৰ সময়ত পাঞ্জাবত এক বিশৃঙ্খল পৰিস্থিতি চলি আছিল। মোগল সাম্ৰাজ্যৰ পতন আৰু আফগান আক্ৰমণৰ ফলত অঞ্চলটো বিভক্ত আৰু অস্থিতিশীল হৈ পৰিছিল। এই সময়ত পাঞ্জাব ১২টা মিছল বা স্বশাসিত গোটত বিভক্ত আছিল। কিছুমান অংশ মুসলমান আৰু কিছুমান অংশ ব্ৰিটিছ শাসকৰ অধীনত আছিল। প্ৰত্যেক মিছলে নিজ নিজ এলেকাত পূৰ্ণ নিয়ন্ত্ৰণ ৰাখি তেওঁলোকৰ শক্তি বঢ়াবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

ৰঞ্জিত সিঙে এই বিশৃঙ্খল পৰিস্থিতিৰ সুযোগ গ্ৰহণ কৰি মিছলসমূহ একত্ৰিত কৰি এক শক্তিশালী সাম্ৰাজ্য গঠনৰ লক্ষ্যত আগবাঢ়ে। ১৭৯৯ চনত তেওঁ আফগান শাসক জামান শাহ দৌৰানীৰ পৰা পাঞ্জাবৰ হৃদয় লাহোৰ দখল কৰে। এই বিজয়ে তেওঁৰ সাম্ৰাজ্যৰ ভিত প্ৰৱল কৰে। ১৮০১ চনত বৈশাখীৰ দিনা তেওঁ নিজকে পাঞ্জাবৰ মহাৰাজা হিচাপে ঘোষণা কৰে। তেওঁৰ ৰাজ্যভিষেক গৰু নানকৰ বংশধৰ সাহিব সিং বেদীয়ে সম্পন্ন কৰিছিল।

সীমা সম্প্ৰসাৰণ

ৰঞ্জিত সিঙৰ সামৰিক অভিযানৰ ফলত শিখ সাম্ৰাজ্যৰ পৰিসৰ বিস্তৃত হৈ পৰে। তেওঁৰ দখল কৰা অঞ্চলসমূহৰ ভিতৰত আছে:

- মুলতান (১৮১৮)

- কাশ্মীৰ (১৮১৯)
- পেছৱাৰ (১৮২৩)
- অমৃতসৰ (১৮০২)

শিখ সাম্ৰাজ্য চূড়ান্ত সময়ত খাইবাৰ পাৰ্বতৰ পৰা পশ্চিমলৈ আৰু পশ্চিম তিব্বতৰ পৰা পূবলৈ বিস্তৃত হৈছিল। উত্তৰত কাশ্মীৰৰ পৰা দক্ষিণলৈ সিন্ধুৰ মৰুভূমিলৈ এই সাম্ৰাজ্য বিস্তৃত আছিল। উল্লেখযোগ্য চহৰসমূহ আছিল লাহোৰ (ৰাজধানী), অমৃতসৰ, মুলতান, পেছৱাৰ, জম্মু, ৰাৱালপিণ্ডি আৰু চিয়ালকট।

প্ৰশাসন আৰু শাসন

ৰঞ্জিত সিঙৰ শাসনৰ বিশেষত্ব আছিল দক্ষতা, আধুনিকীকৰণ, আৰু সাম্প্ৰদায়িক সহাবস্থান। তেওঁ সেকুলাৰ শাসক আছিল আৰু তেওঁৰ সভাত শিখ, হিন্দু, মুসলমান আৰু ইউৰোপীয়সকলৰ উপস্থিতি আছিল। শাসনত গ্ৰহণ কৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ পদক্ষেপসমূহ:

1. **খালচা সেনাৰ আধুনিকীকৰণ:** তেওঁ সেনাক আধুনিক, সুসজ্জিত আৰু প্ৰশিক্ষিত কৰিবলৈ ইউৰোপীয় সামৰিক কৌশল আৰু অস্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। ফৰাচী, স্পেনিছ, পোলিছ, আৰু ব্ৰিটিছ অধিনায়কসকলৰ দ্বাৰা সেনা প্ৰশিক্ষণ প্ৰদান কৰা হৈছিল।
2. **আৰ্থিক সংস্কাৰ:** তেওঁৰ শাসনত পাঞ্জাবে ব্যাপক সমৃদ্ধি লাভ কৰিছিল। উন্নত বাণিজ্য আৰু সুৰক্ষাই অৰ্থনীতিৰ বিকাশ ঘটাইছিল।
3. **ধৰ্মীয় সহনশীলতা:** তেওঁ গুৰ্দ্ৱাৰা, মন্দিৰ আৰু মছজিদ নিৰ্মাণৰ বাবে অৰ্থ প্ৰদান কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য আছিল হৰমন্দিৰ চাহিব (গোল্ডেন টেম্পল) আৰু মাই মৰাণ মছজিদ।
4. **সাংস্কৃতিক অৱদান:** স্থাপত্য, শিল্প আৰু পৰিকাঠামো উন্নয়নৰ বাবে তেওঁৰ ব্যৱস্থাই পাঞ্জাবত এক সাংস্কৃতিক পুনৰজীৱন ঘটাইছিল।

১৮০৯ চনৰ অমৃতসৰৰ চুক্তি

১৮০৯ চনৰ ২৫ এপ্ৰিলত মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিং আৰু ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ মাজত স্বাক্ষৰিত অমৃতসৰৰ চুক্তি শিখ সাম্ৰাজ্য আৰু ব্ৰিটিছ শাসিত অঞ্চলৰ মাজত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ঐতিহাসিক চুক্তি। এই চুক্তিয়ে দুখন শক্তিৰ মাজত শান্তি স্থাপন কৰাত সহায় কৰিছিল।

মূল শৰ্তসমূহ:

1. **সীমা নিৰ্ধাৰণ:** চুক্তিখনে সুতলেজ নদীক শিখ সাম্ৰাজ্যৰ পূৰ্ব সীমা হিচাপে ঘোষণা কৰিছিল।

2. **অসামৰ্থিক হস্তক্ষেপ নিষেধাজ্ঞা:** ব্ৰিটিছে ঘোষণা কৰিছিল যে তেওঁলোক শিখ সাম্ৰাজ্যৰ পশ্চিম সীমাত হস্তক্ষেপ নকৰে।
3. **ব্ৰিটিছৰ সুৰক্ষা:** সুতলেজৰ পূৰ্বত থকা ৰাজ্যসমূহ, যেনে পাতিয়ালা, নাভা, আৰু যিন্দৰ সুৰক্ষাৰ দায়িত্ব ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে লয়।

প্ৰথম এংলো-শিখ যুদ্ধ (১৮৪৫-১৮৪৬)

কাৰণসমূহ:

প্ৰথম এংলো-শিখ যুদ্ধৰ মুখ্য কাৰণ আছিল মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিঙৰ মৃত্যুৰ পিছত শিখ সাম্ৰাজ্যত সৃষ্টি হোৱা অস্থিতিশীলতা। এই যুদ্ধৰ কিছু মুখ্য কাৰণ আছিল:

1. **ক্ষমতাৰ সংকট:** লাহোৰ আদালত আৰু শিখ সেনাৰ মাজত প্ৰভুত্ব কঢ়িয়াই অনাৰ প্ৰতিযোগিতা।
2. **ব্ৰিটিছৰ উত্তেজনামূলক পদক্ষেপ:** ফিৰোজপুৰত ব্ৰিটিছ সেনাৰ চাউনীৰ প্ৰতিষ্ঠাই শিখসকলক আতংকিত কৰিছিল।
3. **সীমা লংঘন:** ১৮৪৫ চনৰ ১১ ডিচেম্বৰত শিখ সেনাই সুতলেজ নদী পাৰ হোৱাৰ ঘটনাই ব্ৰিটিছৰ বাবে যুদ্ধ ঘোষণা কৰাৰ বাহানা সৃষ্টি কৰে।

যুদ্ধৰ পৰিক্ৰমা:

এই যুদ্ধত কেইবাখনো গুৰুত্বপূৰ্ণ যুদ্ধ সংঘটিত হৈছিল:

1. **মুডকিৰ যুদ্ধ:** ব্ৰিটিছে আৰম্ভণিতে বিজয় লাভ কৰে যদিও প্ৰবল প্ৰতিৰোধৰ সন্মুখীন হয়।
2. **ফিৰোজেশাহৰ যুদ্ধ:** ব্যাপক ক্ষয়ক্ষতিৰ পাছতো ব্ৰিটিছে বিজয় অৰ্জন কৰে।
3. **আলিওৱালৰ যুদ্ধ:** ব্ৰিটিছ সেনাৰ বাবে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিজয়।
4. **সোৱাওনৰ যুদ্ধ:** এই যুদ্ধই সম্পূৰ্ণ ব্ৰিটিছ বিজয়ৰ পথেৰে যুদ্ধৰ সামৰণি টানে।

ফলাফল:

- **লাহোৰ চুক্তিৰ (১৮৪৬)** মাৰ্ফত শিখ সাম্ৰাজ্যৰ ওপৰত কঠোৰ শৰ্ত আৰোপ কৰা হয়।
- জুল্লান্দুৰ দুআব (বিয়াস আৰু সুতলেজৰ মাজৰ অঞ্চল) ব্ৰিটিছৰ অধীনত যায়।
- এক কোটি টকাৰ ওপৰত যুদ্ধ ক্ষতিপূৰণ আৰোপ কৰা হয়।
- শিখ সেনাৰ আকাৰ সীমাবদ্ধ কৰা হয় আৰু লাহোৰত এখন ব্ৰিটিছ ৰেছিডেণ্ট নিযুক্ত কৰা হয়।

দ্বিতীয় এংলো-শিখ যুদ্ধ (১৮৪৮-১৮৪৯)

কাৰণসমূহ:

দ্বিতীয় এংলো-শিখ যুদ্ধৰ কাৰণ আছিল প্ৰথম যুদ্ধৰ অপমানজনক ফলাফল আৰু ব্ৰিটিছৰ হস্তক্ষেপৰ প্ৰতি শিখসকলৰ অসন্তোষ।

1. প্ৰথম যুদ্ধৰ ফলত শিখ সাম্ৰাজ্য ব্ৰিটিছৰ অধীনত উল্লেখযোগ্য অঞ্চল হেৰুৱাইছিল।
2. মহাৰাণী জিন্দান কৌৰক ব্ৰিটিছ কৰ্তৃপক্ষই বেয়া ব্যৱহাৰ কৰিছিল।
3. মূলতানত শাসন কৰাৰ বাবে দেৱান মূলৰাজক কমজোৰ কৰা হৈছিল।
4. মূলতানত ব্ৰিটিছ বিষয়া পেট্ৰিক ভানছ এগ্নিউক হত্যা কৰা হৈছিল।

যুদ্ধৰ পৰিক্ৰমা:

1. ৰামনগৰৰ যুদ্ধ (১৮৪৮): ফলাফল অস্পষ্ট আছিল।
2. চিলিয়ানৱালাৰ যুদ্ধ (১৮৪৯): শিখসকলৰ এক উল্লেখযোগ্য বিজয়।
3. গুজৰাটৰ যুদ্ধ (১৮৪৯): ব্ৰিটিছে এই যুদ্ধত পূৰ্ণ বিজয় লাভ কৰে।

ফলাফল:

- পাঞ্জাব মাৰ্চ ১৮৪৯ চনত ব্ৰিটিছৰ অধীনত যায়।
- মহাৰাজা দুলীপ সিঙক ইংলেণ্ডলৈ পঠিওৱা হয়।
- কোৱিনোৰ হীৰা ব্ৰিটিছৰ অধিকাৰত যায়।
- শিখ সেনা ভংগ কৰা হয়।

উপসংহাৰ:

মহাৰাজা ৰঞ্জিত সিঙৰ নেতৃত্বত শিখ সাম্ৰাজ্যত একতা, সমৃদ্ধি আৰু সংস্কৃতিৰ পুনৰুজ্জীৱন ঘটে। কিন্তু তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছৰ অস্থিতিশীলতা আৰু এংলো-শিখ যুদ্ধৰ ফলত এই সাম্ৰাজ্য ব্ৰিটিছৰ অধীনত পৰে। তথাপি, শিখ সাম্ৰাজ্যৰ ঐতিহ্য দৃঢ়তা আৰু সাংস্কৃতিক সমৃদ্ধিৰ এক প্ৰতীক হৈ আছিল।